

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science

Yıl: 5, Sayı: 29, Ekim 2018, s. 380-392

Doç. Dr. A. Burak KAHRAMAN

Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü,

burakkahraman@erciyes.edu.tr.

Tuba ŞENATEŞ

ÇOCUK GELİNLER (SİVEREK ÖRNEĞİ)

Özet

Çocuk gelin olgusu dünyadaki birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'nin de başlıca sorunları arasında yer almaktadır. Bu araştırmada çocuk gelinlerin içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve ekonomik problemler betimsel olarak analiz edilmiştir. Bu amaçla Urfa'nın Siverek İlçesi'nde 15 çocuk gelin ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Elde edilen nitel veriler ve gözlemler durum tespitine yönelik betimsel olarak analiz edilmiştir. En genel anlamda betimsel analizlerimizden ve sahada yaptığımız gözlemlerimiz sonucunda hakim olan ataerkil aile yapısı, kadına yüklenen algı ve kadına bakış, aile bireylerinin eğitim seviyesi, gelenekler, sosyal kontrol gibi sosyo-kültürel etkenler kız çocuklarının erken yaşta evlenmelerine yol açtığını ifade edilebilir. Çocuk gelinler beraber yaşadıkları eşleri ve yakın akrabaları tarafından birçok şekilde fiziksel ve psikolojik şiddete, baskı ve korkuya maruz kalmaktadırlar. Küçük yaşta evlenmeleri ve ataerkil bir toplumsal çevrede yaşadıklarından dolayı öğrenilmiş çaresizlik içinde kısır döngünün içinden çıkamamaktadırlar. Devlet tarafından alınan tüm önlemlere ve kamuoyuna yönelik bilgilendirme çalışmalarına rağmen hala günümüzde çocuk gelin olgusu varlığını korumaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, çocuk gelinler, ataerkil zihniyet, geleneksel yapı

CHILD BRIDES (SİVEREK CASE)

Abstract

Like in many other countries, the phenomenon of child brides is one of major problems for Turkey as well. In this research social, cultural, and economic

problems that include child brides are analyzed descriptively. To this aim, 15 child brides who live in the district Siverek of Urfa are interviewed in detail. Qualitative data and observations that are obtained are analyzed descriptively. As a result of our descriptive analysis and observations made in field, it can be said that social and cultural factors like patriarchal family structure, perception that is imposed on women, attitudes toward women, educational level of family members, traditions and social control lead to child marriage. Child brides are exposed to physical and psychological violence and oppression that is exerted by their spouse and close relatives. Because of the fact that they get married at small ages and live in a patriarchal social environment, child brides cannot get out of the never-ending circle of learned helplessness. Despite all kinds of precaution of the state and endeavors for informing the public, today the phenomenon of child brides still exists.

Key Words: Gender, Child brides, Patriarchal mentality, Traditional structures.

GİRİŞ

Toplumun temel ve en küçük birimi olarak kabul edilen aile birliğinin kurulması yolunda atılan ilk adım olan evlilik zaman ve mekan farkı gözetilmeksizin tüm toplumlarda farklı tür ve biçimlerde var olmuş bir kurumdur. Evliliğin kendine ait iç dinamiklerinin başında bir araya gelen iki bireyin bu yapı içindeki rol ve sorumlulukları gelmektedir. Evlilik içindeki roller farklı kültürel koşullara göre değişmekle birlikte farklılaşmaktadır da. Bu farklılaşmaya yol açan etkenlerden en önemlilerinden biri toplumsal cinsiyet örüntüleridir (Kıran 2017: 1).

Erkek ya da kadın olmak basitçe bedenlerimizin cinsiyetine bağlı olduğu düşünülse de sosyolojik anlamda bu sınıflama o kadar da açık ve kolay değildir. Sosyolojik olarak cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında öncelikli olarak bir ayrım yapılması gerekmektedir (Giddens 2012: 505).

Toplumsal cinsiyet biyolojik anlamda cinsiyetten oldukça farklı bir sınıflandırma ve kavramlaştırmadır. Cinsiyet (sex) biyolojik anlamda erkek ve kadını beden biyolojik anlamda açıklarken, toplumsal cinsiyet kavramı (gender) cinsiyet kadar kolay bir şekilde açıklaması oldukça zordur. Toplumsal cinsiyet kavramı, erkekler ve kadınlar arasındaki toplumsal ve kültürel farklılıklar ile ilgilidir (Giddens 2012: 506, Marshall 1999). Toplumsal cinsiyet ait olduğu toplum, kültür, normlar ve gelenekler içerisinde farklılaşabilmekte ait olduğu toplumun özellikle aile yapısına göre bireylerin anlam dünyasında biçim değiştirebilmektedir. O halde toplumsal cinsiyet bizim diğerleriyle nasıl etkileşim kurduğumuzu, kendimiz ve başka bireyler hakkında nasıl düşündüğümüzü şekillendiren toplumsal örgütlenmenin bir boyutudur (Macionis 2012:328). Bir toplumdaki bireylerin kadına ve erkeğe bakışı onu anlamdırılışı toplumsal cinsiyet kavramı ile açıklanır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin nedeni erkeklerin ve kadınların farklı rollere göre toplumsallaşmasıdır (Giddens 2012: 506, Schaefer 2013: 273).

Toplumsal cinsiyet rollerinin uygulanması kadınlar ve erkekler arasında birçok farklılaşma biçimine yol açmaktadır. Her iki cinsiyet te yemek yapmayı ve dikiş dikmeyi öğrenme kapasitesine sahiptir ancak bir çok Batı ve doğu toplumu bu işleri kadınların yapması gereken işler olarak tanımlar. Hem erkekler hem de kadınlar kaynak yapmayı ve uçak kullanmayı öğrenme kapasitesine sahiptir ama bu işleri genellikle erkekler yapar (Schaefer 2013: 273). R.W. Connel, erkeklerin ellerindeki toplumsal gücün toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini nasıl

yarattığıyla ve sürdürdüğüyle ilgilenir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle ilgili deneysel kanıtların sadece şekilsiz bir veri yığını olmadığını tersine kadınları erkeklere tabi kılan örgütlü bir insani uygulamalar ve toplumsal ilişkiler alanının temellerini gün ışığına çıkardığına vurgu yapar. Kapitalist Batı toplumlarının toplumsal cinsiyet ilişkilerini bugün de ataerkil güçler temelinde tanımlanmakta olduğunu ileri sürer. R. W. Connel'a göre bireyden kurumsal düzeye kadar merkezi bir öncül tarafından erillik ve dişilik tipleri erkeklerin kadınlar üzerine hakimiyeti, şeklinde düzenlenmektedir (Giddens 2012: 510).

Bu bağlamda çocuk gelinler, kadına karşı şiddet ve cinsiyet ayrımcılığı gibi konular toplum tarafından olumsuz ya da normal karşılanmasının altında kültürel kodlar ve yapılar bulunur.

Kadına yönelik şiddet gibi çocuk gelinler konusu da Türkiye'nin önemli toplumsal sorunlarından biridir. Erken evliliklerin gerçekleştiği dönem ve coğrafyalar analiz edildiğinde hepsinde ortak olan temel noktalar olduğu söylenebilir. TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu'nun 2010 yılında erken yaşta evlilikler ile ilgili Raporunda sosyo-ekonomik gerekçeler, gelenekler, dini inançların yanlış algısı, eğitimsizlik, aile içi şiddet, toplum baskısı gibi nedenler kız çocuklarının erken yaşta evlenmelerine yol açtığı ifade edilmiştir (Kıran 2017: 5). Bu açıdan genelleştirilmiş bir bakış açısı ile konuya bakıldığında geleneksel ve geçimini tarımsal üretim biçimi ile karşılayan kültürel kodlamalarında ataerkil bir zihniyete sahip olan aile bireylerinin eğitim seviyesi düşük gruplarda çocuk gelin olgusuna diğer sosyal tabakalara oranla daha fazla rastlanılmaktadır. Unicef'in Çocuk Hakları Sözleşmesine göre 18 yaşın altındaki her insan, çocuk olarak kabul edilmektedir (www.unicef.org). Bu sınıflamaya göre 17 ve 17'den küçük her evlenen kız çocuğu çocuk gelin olarak sayılır. Çocuk evlilikleri, 18 yaş altında bir çocuğun, fiziksel, fizyolojik ve psikolojik olarak evlilik ve çocuk sahibi olmak gibi sorumlulukları taşımaya hazır olmadan yapılan evlilikler olarak adlandırılmaktadır (Boran ve ark. 2013: 58). Erken evlilikler genel anlamda yasal bağlayıcı yükümlülükler bulunmadan gerçekleştirilmektedir. Resmi olmamaları nedeni ile kayıtlara sağlıklı bir şekilde geçmemektedir. Bu anlamda verilen istatistiki verilerden her zaman çocuk gelinlerin sayısının daha fazla olma ihtimali vardır (Boran ve ark. 2013: 59).

Çocuk gelin olgusu dünyadaki bir çok ülkede olduğu gibi Türkiye'nin de başlıca sorunları arasında yer almaktadır. Türkiye, Kongo, Uganda, Nijer, İran ve Afganistan'dan sonra en fazla çocuk evliliğin görüldüğü ülkeler arasında yer almaktadır (Zencirkıran 2016: 183). İstatistiklere göre 2016 yılında tüm dünyada 700 milyon çocuk gelin bulunmaktadır (cnnturk/11.10.2016). Dünya genelinde 20-24 yaş arası kadınların %36'sı 18 yaşına ulaşmadan evlenmektedir. Güney Asya'da 15-24 yaş arası kadınların %48'i 18 yaşına gelmeden evlenmektedirler. Afrika'da bu oran %42, Latin Amerika ve Karayibler'de %29, Ortadoğu'da %50, Afganistan'da %54, Bangladeş'te %51'dir. Hindistan'da kız çocukların %40'ı çocuk gelindir (Boran ve ark. 2013: 58). Türkiye'deki çocuk gelin (16-17 yaş) sayısının yıllara göre resmi rakamları şöyledir. 2005: 51.944, 2006: 50.366, 2007: 50.723, 2008: 49.703, 2009: 47.859 (TÜİK, Evlenme İstatistikleri, 2002-2014).

Resmi istatistiklere göre son beş yılda Türkiye'de (2010-2015) 16-17 yaşları arasında evlendirilen kız çocuklarının sayısı 232 bin 313'tür. 2015 yılında 31 bin 337 kız çocuğu evlenmiştir (cnnturk.com/19.04.2016). TÜİK'in 2016 yılı Aile Yapı Araştırması Raporuna göre 18 yaşından önce yapılan evliliklerin oranı %28.2'dir (TÜİK 2016). Save The Children Örgütü 11 Ekim dünya kız çocukları günü dolayısıyla açıkladığı raporda dünya genelinde çocuk gelinlerin sayısının 2050 yılında 1 milyar 200 milyona ulaşacağını açıklamıştır

(cnnturk/11.10.2016). Baran ve arkadaşlarının ifade ettiği gibi erken yaşta evlilikten kaynaklanan çocuk gelin sorunu başta toplumsal olmak üzere fiziksel, ekonomik, sosyal ve psikolojik bir çok soruna yol açmaktadır. Çocuk gelinlerin çocuk olma hakkı ihlal edilmektedir. Fiziksel ve psikolojik olarak hem evliliğe hem de çocuk doğurmaya hazır değildirler. Doğumda ölüm olabileceği gibi doğum sonrası bir çok kronik komplikasyonlar ile karşılaşılabilir. Anne ve bebek ölümleri oldukça fazladır. Yoksulluk, cinsiyet eşitsizliği, şiddete maruz kalma bir hayli fazladır. Eğitimsiz anneler eğitimsiz çocukların oluşmasına yol açarak kısır bir döngü oluşturmaktadırlar (Baran vd. 2013: 60).

Dünyada ve Türkiye'deki çocuk gelinlerin sayısındaki fazlalık konuyu sosyolojik bir hale getirmekte ve araştırılmasının önemini ortaya koymaktadır.

YÖNTEM

Alan araştırmasına dayanan bu çalışmanın konusunu, Dünya'nın ve Türkiye'nin önemli sorunları arasında yer alan erken yaşta evlendirilen literatürde erken evlilikler olarak da geçen çocuk gelinler oluşturmaktadır. Bu çalışma nitel yöntem ile tasarlanmıştır. Araştırmamız sorunsal çocuk gelin olgusuna yol açan değişkenlerin neler olduğudur. Bu amaç ile 2016 yaz döneminde Urfa'nın Siverek İlçesi'nde 15 çocuk gelin ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Elde edilen nitel veriler ve gözlemler durum tespitine yönelik betimsel bir şekilde analiz edilmiştir. Çocuk gelin olgusu incelenirken eğitim, ataerkil zihniyet, ekonomik nedenler, geleneksel aile yapısı, toplumsal cinsiyet rolleri açısından kız çocuklarına atfedilen değer ve algı, bölgenin kültürel yapısı gibi değişkenler üzerinden hareket edilmiştir. Araştırmamız sınırlılıkları bu evliliklerin yasal geçerliliklerinin olmaması gerekçesi ile çocuk gelinlerin görüşmeye sıcak bakmamaları aynı zamanda mahalle baskısı olarak da adlandırılan çevrenin denetimi ve sosyal kontrol sonucu kayınpeder, kayınpeder eş ve veya akrabaların baskısı gibi nedenler zaman zaman görüşmelerin önünde aşılması güç engeller oluşturmuştur. Çocuk gelinler beraber yaşadıkları eşleri ve yakın akrabaları tarafından birçok şekilde fiziksel ve psikolojik şiddete, baskı ve korkuya maruz kalmaktadırlar. Yaşlarının küçük olması ve ataerkil bir toplumsal çevrede yaşadıklarından dolayı öğrenilmiş çaresizlik içinde kısır döngünün içinden çıkamamaktadırlar. Alınan tüm önlemlere ve kamuoyuna yönelik bilgilendirme çalışmalarına rağmen hala günümüzde çocuk gelin olgusu varlığını korumaktadır.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Demografik Özellikleri

Görüşülen 15 çocuk gelinin yaşı, evlendiklerinde eşlerinin kaç yaşında olduğu ve şuan kaç çocukları olduğu gibi demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir. Görüşülen kişiler 13 ila 17 yaş aralığında evlenmişlerdir. Çocuk sayısı çocuk gelinlerin evlenme yaşlarına bağlı olarak da 10 ila 1 çocuk arasında değişim göstermektedir. Çocuk gelinlerin eşlerinin evlenme yaşına bakıldığında bir çocuk gelin hariç (3. Kişi) diğerlerinin eşleri kendilerinden büyüktür. Yalnız bu erkeklerin geç yaşta evlendiklerini göstermemektedir. Veriler ışığında baktığımızda erkeklerde oldukça küçük yaşlarda evlenmişlerdir. TÜİK'in Doğum İstatistiklerine baktığımızda 2010 yılında 15 yaşından küçük 533 çocuk anne, 15-17 yaş arasında da 28.901 çocuk anne doğum yapmıştır. 2011 yılında 15 yaşından küçük 385 çocuk anne, 15-17 yaşında 25.292 çocuk anne doğum yapmıştır. 2012 yılında 15 yaşından küçük 377 çocuk anne, 15-17 yaşında 21.992 çocuk anne doğum yapmıştır (Doğum yapan çocuk anne sayısı ve oranı tablosu 2001-2012 TÜİK, Türkiye Doğum İstatistikleri). Çalışmamızda da Tük verilerine paralel bir şekilde çocuk

gelinlerden 15 kişiden 9'unun 18 yaşından önce anne olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmelerde çocuk gelinlerin çoğu evlendiklerinden bir yıl sonra anne olmaktadır. Çocuk sahibi olma ile ilgili olarak görüşülen çocuk gelinler çocuk sahibi olma konusunda çevre baskısının oldukça fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşülen ikinci kişi “eğer evlendikten bir yıl sonra hamile kalmadıysa komşu ve akrabalar tarafından acaba gelininizde bir sorun mu var neden hamile kalamadı diye sorgulanmaya başlarız” demiştir. Şerif Mardin'in mahalle baskısı kavramı burada gün yüzüne çıkmaktadır. Görüşülen 9. Kişi 29 yaşında hamile kaldığını eşinin aynı zamanda amcasının oğlu olduğunu 29 yaşına kadar eşinin ailesi tarafından, bu kadının çocuğu olmuyor diye eşine, kuma alması konusunda baskı yaptıklarını ifade etmiştir. Bu nedenle çocuk gelinler çocuk yaşta evlenmelerine rağmen bir de kendilerini çocuk sahibi olma baskısı altında hissetmektedirler. Çok çocuk sahibi olmanın altında erkek çocuk isteme de rol oynamaktadır. Görüşülen 4. Kişi sekiz tane kız çocuğu olduğunu daha sonra erkek çocuk olana kadar çocuk doğurduğunu belirtmiştir. Toplumsal cinsiyet rolleri nedeni ile kız çocuk değersiz olarak görülmekte ve bu nedenle erkek çocuk önemsenmektedir. Görüşmelere katılan yaş gruplarına baktığımızda 60 yaşında katılımcılarımız olduğu gibi 17 yaşında da katılımcılarımız bulunmaktadır. Bu da çocuk gelinlerin hala varlıklarını sürdürdüklerinin bir gerçeğidir.

Tablo 1: Görüşülen 15 çocuk gelinin demografik özellikleri

Görüşülen Çocuk Gelinler	Evlendiği Yaş	Evlendiğinde Eşinin Yaşı	Kaç Yaşında Anne Olduğu	Çocuk Sayısı	Şuanki Yaşı
1.Kişi	13	16	-	-	50
2.Kişi	14	22	16	6	48
3.Kişi	14	14	15	8	58
4.Kişi	15	26	17	10	60
5.Kişi	15	18	17	7	31
6.Kişi	15	22	16	7	32
7.Kişi	16	26	17	1	17
8.Kişi	16	28	17	5	30
9.Kişi	16	18	29	1	45
10.Kişi	16	23	19	3	38
11.Kişi	16	28	17	3	30
12.Kişi	16	21	17	3	26
13.Kişi	17	27	18	3	27
14.Kişi	17	25	17	3	23

15. Kişi	17	28	19	1	26
----------	----	----	----	---	----

Çocuk Gelinler ve Eğitim

Kadınların eğitimsiz kalması onları vasıflı birer işgücü olarak ekonomiye katılmalarını kısıtlamakta ev kadınlığı ve çocuk bakıcılığı dışında rol bırakmamakta, diğer bir ifadeyle yoksulluğun kadınlaşmasına da yol açmaktadır. Bu da kadınları üretimin ve çalışma hayatının dışına iterek bölgenin ve Türkiye'nin kalkınma hızını da yavaşlatan bir unsura dönüşmektedir (Arslan 2015: 22). 8 çocuk gelin, hiç eğitim almadıklarını, okuma yazma bilmediklerini, 5'i ise sadece ilkokula gittiklerini ifade etmişlerdir. Çocuk gelinlerin eşlerinden 5'i hiç okula gitmemiş, 5'i sadece ilkokula gitmiş, 2'si ortaokul ve biri de liseyi bitirdiğini ifade etmiştir. Çocuk gelinliğin önlenmesinde ailelerin ve kızlarının eğitimi çok önemlidir. Görüşülen çocuk gelinler aileleri tarafından okula gönderilmemektedir. Ya da sadece belli bir seviyeye kadar okumalarına izin verilmektedir. 15. Kişi *"Babam ortaokulu bir bitir seni liseye göndermeyeceğim dedikten sonra günlerce ağladım. Çünkü ben okuyup öğretmen olmak istiyordum. Ama yaşadığım yerde kız çocukları okutulmazdı kızın yeri ya babanın ya da kocanın yanı olurdu."* Toplumsal cinsiyet rolleri kız çocukların okutulmasının önünde en büyük engellerden biridir. 8. Kişi *" Babam ilkokul bittikten sonra bu kadar okuduğun yeterli artık büyüdüğün okula gitmen doğru olmaz. Ev işlerinde annene yardımcı olursun dedi."* Eğitim seviyesi arttıkça kız çocuklarının evlenme yaşı da büyümektedir. Bu nedenle bölgede kız çocukları okula gönderilmemektedir. Gönderilse bile sadece ilkokula kadar gönderilmektedir. Bu çalışmaya paralel olarak farklı çalışmalarda da eğitim seviyesi ile erken evlenme arasında bir bağ olduğu tespit edilmiştir. Eğitim seviyesi yükseldikçe özellikle kadınların ilk evlilik yaşı da yükselmektedir (Yüksel ve Yüksel 2014: 12).

Çocuk Gelinlerin Eşleri İle Akrabalık Durumu

Akraba evliliklerinin birçok sakıncası olmasına rağmen günümüzde hala varlığını devam ettirmektedir. Aileler kendi tanıdığı ve bildiği akrabadan kız alıp kız vermenin daha doğru olduğunu düşünmektedirler. 14. Kişi *"16 yaşına yeni girmiştin. Amcamın oğlu askere giderken amcam beni istedi bizim burada amca kızı istedi mi kimse hayır diyemez. Amca kendi isteğiyle vazgeçmezse o kız başkasına verilemez. Amcamın oğlu askerden döndükten sonra evlendik"* Görüldüğü üzere geleneklerin bölgede oldukça büyük yaptırımları olduğu ortadadır. Bölgede eğer akraba kız istemişse adetlere göre mutlaka istenilen kız akrabaya verilmektedir. Mal varlığının bölünmeme kaygısı da bu evlenme tipini teşvik etmektedir. Çocuk gelinlerin 9 tanesi eşleri ile akraba olduklarını, 6 tanesi akraba olmadıklarını belirtmişlerdir. Akraba olanların eşleri halaoğlu, amcaoğlu veya teyzeoğlu olmaktadır.

Çocuk Gelinlerin Evlenmeden Önce Eşlerini Görme Durumu

2011 yılı Türkiye Aile Araştırması Raporuna göre sosyo-ekonomik konumu düşük olan kırsal kesimde yaşayan ailelerin %11.8'inde kızlar görücü usulüyle ve rızaları alınmadan evlendirilmektedirler. Bu durum Türkiye genelinde %9.4 olarak saptanmıştır (Özcebe ve Biçer 2013: 90). Görüşülen çocuk gelinlerin hepsinin evlilikleri görücü usulü olmuştur. Çocuk gelinlerin 9'u eşlerini evlenmeden önce görmediklerini, eşlerini düğünde gördüklerini 6'sı eşlerini evlenmeden önce gördüklerini belirtmişlerdir. Görenlerin ise sadece bir defa gördüklerini diğer görenlerin ise zaten akraba oldukları için eşlerini tanıdıklarını ifade etmişlerdir. 14. Kişi *" Kaynanam ve eşim beni görmeye geldiklerinde onlara kahve yapıp*

götürdüm. Kafamı kaldırıp eşime bakmadım. Eşim de beni doğru dürüst görmemişti. Babam çok tutucu biriydi. Eşimin nişan günü bile eve gelmesini istemedi. Eşimi evlendikten sonra gördüm.”

Çocuk Gelinlerin Evlendikten Sonra Yaşadıkları Yer

Çocuk gelinlerin 12 tanesi evlendikten sonra eşinin ailesinin yanında yaşamaya başladıklarını, 3'ünde ayrı evde yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Evlendikten sonra yaşanan yer erkeğin ailesinin yanısıdır. Bu anlamda evlilik biçimleri patrilokal bir hal alır. Çocuk gelinler erkeğin annesinin yanında ev işlerine yardım etmektedirler. Çoğu zaman da bir çok zorlukla karşılaşmaktadırlar. 14. Kişi “Annem kaynanama kızım ev işlerinden pek anlamaz daha önce yemek yapmadı yardım edersiniz demesine rağmen evlendiğim ertesi gün kaynanam bana yemek yap dedi. Ne yapacağımı bilemedim mutfakta dönüp durdum. Daha sonra annemi aradım o da bana yemek tarifi verdi. İlk yemeğimi böylelikle yapmıştım.”

Çocuk Gelinler ve Başlık Parası

Başlık parası kırsal bölgelerde hala süregelen bir uygulamadır. Başlık parası erkek babasının kız babasına ya da akrabalarına ödediği bir paradır. Bu ödeme genellikle para, hayvan ya da altın şeklinde olmaktadır (Tezcan, 417-418). Görüşülen çocuk gelinlerin 14 tanesi evlenirken ailelerinin başlık parası aldıklarını ifade etmişlerdir. Başlık parası 20 bin ila 1000 lira arasında değişmektedir. Çocuk gelinlerin görüldüğü ailelerin genellikle çok çocuklu olması, ekonomik durumlarının zayıf olması kızları bu tür evliliklere evden bir kaçış olarak görmelerine neden olmaktadır. Ailelerin gelir düzeylerinin düşüklüğü, sahip oldukları sosyo-ekonomik imkanların kısıtlılığı çocuk yaşta evlilikleri tetikleyen etmenler arasında yer almaktadır (Yüksel ve Yüksel 2014: 11). Bu nedenle aileler başlık parasını ekonomik anlamda kendi durumlarını iyileştirmek anlamında da kullanmak istemektedirler. Bu nedenle kız çocukları aileleri tarafından parasal bir değer olarak anlamlandırılmaktadırlar.

Çocuk Gelinlerin Kendi Kızlarını Erken Yaşta Evlenmelerine İzin Verme Durumu

Görüşülen 12 çocuk gelin kendi çocuklarının erken yaşta evlenmesine karşı olduklarını, 3 çocuk gelin ise kendi çocuklarının da kendileri gibi erken evlilik yapabileceklerini ifade etmişlerdir. Kendi kızlarını erken evlendirmem diyen çocuk gelinler mülakatlar sırasında genel anlamda “büyük konuşmak istemem ben vermem diyorum ama bu kararı tek başıma veremem, eşim, babam ve büyüklerin söyledikleri şeyler beni etkiler ve bu baskılara karşı gelemem” demişlerdir. Kız anneleri çocuklarının erken yaşta evlenmelerini istememelerine rağmen çevreden kaynaklanan baskılar neticesinde kararı onların elinden almaktadır. Bu anlamda törelerin gücünün kırılması için başta kültürel ve ekonomik yapının değişmesi gerekmektedir. Kültürel ve ekonomik anlamda dönüşmeyen toplumsal yapılarda törelerin ağırlıklı olarak normatif kurallar koyduğu kısıtlı ve dar bir geleneksel çevre içinde yaşayan topluluk içindeki bireylerde hep ait olma duygusu birey olma duygusuna karşı ağır basacaktır. Bu türden bir ait olma duygusu içinde bireyler bireysel olarak çocuk gelinliğe karşı bile olsalar grup dinamikleri içinde buna karşı çıkamamakta ve düşüncelerini ifade edememektedirler.

Çocuk Gelinler ve Eş Seçimi

Geleneksel ve kırsal toplumlarda eş seçimi ve evlilik ile ilgili kararları erkekler vermektedirler. Karar verici rolü üstlenenler babalar, dedeler veya amcalar olmaktadır. Özellikle geniş ataerkil aile biçimlerinde eş seçimi ve evlenme özgürlüğü kısıtlanmaktadır Evlenecek çiftler yerine kararı aileler vermektedirler (Gökçe 1978: 17). Kadınların kaderini kadınların

kendileri değil erkekler tayin etmektedirler. 1. Kişi “Eşim amcamın oğluydu. Amcam ve eşi beni istemeye geldiklerinde çok küçüktü. Babam amcamın ısrarlarında sonunda dayanamadı araları bozulmasın diye beni 13 yaşında verdi.” 2. Kişi “Beni istemeye eşimin halası ve halasının kızı geldi, ailem beni vermiş benim sonradan haberim oldu. Ama onlara ne karşı çıkacak yaştayım ne de güçte. 20 gün içinde nişan ve düğün oldu 14’ümde evli bir kadındım.” 7. Kişi “Beni istemeye kaynanam ve eşim gelmişti. Ben o gün koyunları otlatmaya götürmüştüm. Eve döndüğümde kapının önünde ayakkabıları gördüm. Yengeme kim geldi diye sordum. O da seni istemeye gelmişler dedi. Çayları koy ve içeri git dedi. Kayınvalidem ve eşim gittikten sonra ağladım ben daha küçüğüm beni vermeyin diye ama baba evet cevabını vermişti kimse benim fikrimi sormuyordu. Ablalarımı benden daha küçük yaşta vermişti ben biraz daha şanslıydım 16 yaşında gelin oldum.” 9. Kişi “Eşim amcamın oğluydu, çay ikram ederken eşime buyur abi dedim. Beni istemeye geldikleri aklımın ucundan bile geçmemişti. Eşimi abim olarak görüyordum her gördüğümde öyle hitap ediyordum. Daha sonra evlendik işte.” Arslan (2015) Güney Doğu’daki çocuk gelinlere yaptığı çalışmada da benzer bulguları ifade etmiştir. “Eşim 45 yaşındaydı. Beni dedem evlendirdi. Ne annem ne de babam evlenmemi istemiyordu. Dedem ben bu kızı bu adama verdim sizde beni kırmayacaksınız başımı önüme eğdirmeyeceksiniz dedi.” Çocuk gelinin bu ifadesi de çocuk gelinlerin mutsuz şekillerde evlendirildiklerini, bu tip evliliklerin tahakküme ve aterkil bir hegemonyaya dayalı olduğunu ifade etmektedir (Arslan 2015: 21). Erken yaşta evlenmeyi meşru kılan bir çok atasözü de erken evlilikleri desteklemektedir. Çünkü sözlü kültürün hakim olduğu geleneksel toplumlarda atasözlerinin yaptırım gücü oldukça yüksektir. Örneğin “Kız beşikte çeyiz sandıkta, On beşindeki kız ya erdedir ya yerde, Demir tavında dilber çağında, Erken evlenen döl alır, erken kalkan yol alır, Erken evlenen yanılmamış.” Gibi atasözleri erken yaşta ki evlilikleri meşrulaştırmaktadır (Yüksel ve Yüksel 2014: 14).

Çocuk Gelinlerin Karşılaştıkları Sorunlar

Görüşülen çocuk gelinlerden elde edilen veriler ışığında genel olarak karşılaşılan sorunlar evliliğe uyum sağlayamama, ekonomik sorunlar, psikolojik sorunlar ve fiziksel şiddetin yol açtığı sorunlar olarak ifade edilebilir.

Evlilik İle ilgili Sorunlar

Toplumun devamlılığı ve sürekliliği için en temel birim olarak tanımladığımız aile, içerisinde bir çok çatışmayı, haksızlığı ve şiddeti de barındırabilmektedir. Evlilik en temel olarak karşıt cinsten iki yetişkin bireyin yaşamlarını toplumun koyduğu kriterler çerçevesinde yürütmesidir (Dündar 2016: 41). Toplumun koyduğu kriterler de toplumsal cinsiyet rolleri tarafından belirlenmektedir. Çocuk gelinler evlilikleri öncesinde ve evlilikleri süresince bir çok psikolojik, kültürel ve fizyolojik problemle karşılaşmaktadırlar. Gönüllü bir şekilde başlamayan evlilikler ve erken yaşta çevre baskısı sonucu çocuk sahibi olma çocuk annelerin omuzlarına kaldıracabileceklerinden çok daha fazla yük bindirmektedir. Geleneksel kültürde toplumsal cinsiyet açısından çocuk gelinlerden beklenen roller oldukça ağırdır. Görüşülen çocuk gelinlerin çoğu sıklıkla “Çocukluğumuzu yaşayamadan omuzlarımıza bir çok yük bindi.” şeklinde cümleler kurmuşlardır. Görüşülen 7. Kişi “Evlenmeden önce köyde yaşıyordum, yemek yapmasını bilmezdim. Hayvanlarımız vardı. Ailem beni sürekli hayvanları otlatmaya gönderirdi. Evlendikten sonra ne yapmak gerektiğini bilmiyordum. Hiçbir şeyden anlamadığım için eşim sürekli beni azarlıyor ve herkesin içinde küçük düşürücü sözler kullanıyor.” Görüşülen 11. Kişi “Evlendikten sonra Diyarbakır’a gelin gittim. Eşimin ailesiyle beraber

oturacaktık. Onlara uyum sağlamada çok zorlandım. Erken yaşta evlendiğim için çocukluğumu tam anlamıyla yaşayamadım. Ailem çocukluğumu elimden aldı en çok buna üzülüyorum.” Görüşülen 13. Kişi “Hem köye gelin gitmenin hem de küçük yaşta evlenmenin bir çok sıkıntılarını çektim. Köy işlerinden anlamadığım için kaynanam ve görümcelerim tarafından sürekli azarlanıyordum.” Görüşülen kişiler evlendikten sonra farklı şekillerde bir çok uyum problemi yaşadıklarını ifade etmişlerdir. En büyük problemde küçük yaşta evlenmeleri sonucu yaşayamadıkları çocukluklarıdır.

Ekonomik Sorunlar

Bireylerin veya ailelerin temel ihtiyaçlarının sahip oldukları imkanları aşması sebebiyle fiziki mal veya hizmet ihtiyaçlarını karşılama da yetersiz kalması durumu yoksulluk olarak adlandırılmaktadır. Yoksul aile bireyleri içerisinde en çok kadınlar, çocuklar ve yaşlılar olumsuz yönde etkilenmektedirler (Zeybekoğlu 2016a: 56). Çocuk gelin evliliklerinin altında yatan nedenlerden en büyüğü, ailelerin içinde bulundukları ekonomik sıkıntılardır. Bu nedenle aileler kızlarını erken yaşta evlendirip aile üyelerinin geri kalanı için kısmı de olsa bir refah sağlamaya çalışmaktadırlar. Çocuk gelinler içinde bulundukları ve gelin oldukları ailenin ekonomik sıkıntıları ile de mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Görüşülen 6. Kişi ailesinin ekonomik anlamda çok zorluk çektiğini ifade etmiştir. Birde eşlerinin düzenli çalışmaması durumu daha da kötüleştirmektedir. “Eşim hiç değişmedi, bir işte bir aydan fazla çalışmıyordu. Evde yazma ve oya gibi el işleri yapıp geçimimizi sağlıyorduk”. Çocuk gelinler ev ekonomisine örgü, yazma, oya gibi el işleri yapıp satarak katkı sağladıklarını ifade etmişlerdir.

Şiddet Sorunları

Şiddet bireyin, ilişkilerinde diğer bireyi isteği dışında zor güç kullanarak kontrol altında tutmak amacı ile bilinçli olarak uyguladığı fiziksel ya da duygusal bir davranış biçimidir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet tüm dünyada kadınların ikincil toplumsal statüsünden kaynaklanır ve genellikle kadına yönelik şiddet olarak adlandırılır (Zeybekoğlu 2016b: 48). Kız çocukları kendilerini koruyamayacak yaşta ve eğitimsiz olarak evlendirilmeleri durumunda eşleri tarafından fiziksel, duygusal, sözel hatta cinsel şiddete maruz kalabilmektedirler. Bu evliliklerde aile içi şiddet geçimsizlik ve bunun sonucunda boşanmalar ve hatta intiharlar görülmektedir (Dabak 2014: 24). TÜİK’in, 2013 yılında hazırladığı Toplumsal Cinsiyet İstatistikleri çalışmasında 2012 yılında yaş grubu ve cinsiyete göre intihar oranlarına baktığımızda 15-24 yaş arası intihar oranı en fazla kadınlarda olduğu tespit edilmiştir.

Görüşme yapılan çocuk gelinler eşinden, kayınvalide ve kayınpederinden hem psikolojik hem de fiziksel şiddet gördüklerini ifade etmişlerdir. Görüşülen 1. Kişi “Kayınpederim bana şiddet uyguluyordu. Akşam eşim işten geldikten sonra hemen beni eşime şikayet ediyordu. Eşimde sinirlenip beni dövüyordu.” “Hamileyken bile eşimden şiddet gördüm.” TÜİK’in şiddet araştırmasına göre de kadınlara eşleri tarafından şiddet görmesi hamilelik döneminde de devam etmektedir. Görüşülen 2. Kişi “14 yaşında gelin oldum. Sokağa çıkıp diğer kızlarla oyun oynamak istiyordum. Evlendikten kısa bir süre sonra kayınvalidem, kayınpederim ve eşim tarafından şiddet görmeye başladım.”

Her tür sosyo-ekonomik düzeydeki ailede, şiddet olgusuna rastlanmaktadır. Ancak sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan kadınların çok daha fazla oranda şiddet olgusuna maruz kaldığı ve eşlerin öğrenim durumu yükseldikçe şiddet uygulama oranının düştüğü gözlenmektedir (Zeybekoğlu 2016b: 50). Fiziksel şiddetin yanı sıra çocuk gelinler yoğun bir şekilde psikolojik

şiddete de maruz kalmaktadırlar. Görüşülen 4. Kişi “ *Kaynanam beni sürekli tehdit ediyordu. Ailene, yapmadığın şeyleri yapmışsın gibi anlatacağım. Onlarda senin cezanı verirler ben karışmam diyordu. O yüzden kaynanamdan çok korkuyordum. O ne derse hemen yapıyordum. Beni anne ve babamın evine dahi salmıyordu.*” Görüşülen 12. Kişi “*Kaynanam ve eşim tarafından kısıtlandım dışarı çıkmam yasaktı. Hiçbir yere gidemiyordum. Eşimden ve kaynanamdan çok korkuyordum. Böyle bir ömür geçti*”. Görüldüğü üzere psikolojik şiddetinde çocuk gelinler üzerinde fiziksel şiddet kadar kötü sonuçlara ve travmalara yol açtığı açıktır. Arslan çalışmasında, şiddet gören kadınların kocalarını çevreden ayıp karşılanacağı nedeni ve töreler yüzünden resmi makamlara şikayet edemediklerini, dava açamadıklarını ve boşanamadıklarını belirtmiştir. Bu toplumsal normlar kadınların uzun süre çeşitli şiddet türlerine maruz kalmalarına rağmen niçin boşanamadıklarını anlamada önemli birer veridir (Arslan 2015: 17).

Çocuk Gelinlerin Erken Evliliğe Bakışları

18 yaşın altında olan bireyler toplumsal olarak olgunlaşmamış bireyler olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla bu yaş aralığında evlenen çocuklarda evlilik sonrası arkadaşlarından kopma, özgüven eksiliği, toplumsal faaliyetlere katılımdan uzaklaşma gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Dabak 2014: 24). Bu tür bir travma her çocuk gelin için hayat boyu devam eden ve katlanılan bir süreçtir. Çocuk gelinlerin tamamı kendi evliliklerini yanlış bulduklarını ifade etmişlerdir. Belli bir yaşa gelmeden yapılan erken evliliklerin bir çok sosyal, psikolojik problemlere ve sağlık sorunlarına yol açtığını ifade etmişlerdir. Görüşülen 3. Kişi “*Çocuk yaşta evlendiğimiz için başta bana evcilik gibi gelmişti. Ama yaşadıklarımın gerçek olduğunu daha sonra tüm açıklığıyla farkına vardım.*”

SONUÇ

Bu çalışmada erken evlilik yapmış çocuk gelinlerin sorunları üzerinde durularak çocuk gelinlerin betimsel bir analizi yapılmıştır. Genel olarak çocuk gelinler toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin olduğu kırsal bölgelerde yaşamaktadırlar. Ekonomik anlamda tarıma ve hayvancılığa dayalı üretim ilişkilerinin olduğu ve dolayısıyla insanın bir işgücü olarak değerlendirildiği toplumlarda çocuk gelinlerin yaygın olduğu ifade edilebilir. Çocuk gelinlerin tamamı başlık parası ile evlendirilmiştir. Çocuk gelin olgusuna yol açan etmenler arasında en önemlisi eğitim eksikliğidir. Eğitime bağlı olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği yaygın olarak varlığını sürdürmektedir. Eğitimi erken biten ya da hiç okula gidemeyen çocuk gelinlerin evlenmelerinde bir engel kalmamaktadır. Eğitim sürekli olduğu için eğitimde geçen süre evliliği geciktirebilmektedir. İlkokulu bitiren çocuk gelinler okuldan alınır alınmaz kısa bir süre içerisinde evlendirilmişlerdir. Okula gidenler de ilkokuldan sonra eğitimlerine devam edilmesine izin verilmemiş okuldan alınmışlardır. Bir çoğunun ise okula gitmesine bile izin verilmemiştir. Eğitim seviyesinin çocuk gelinlerin ailelerinde ve çevrelerindeki insanlarda da oldukça düşük olması bu tür evliliklerin töreye ve geleneklere dayalı bir şekilde devam etmesine neden olmaktadır. Çocuk gelinler çok erken yaşlarda çocuk sahibi olmakla birlikte hayatları boyunca çok fazla çocuk sahibi olmaktadır. Çocuk gelinlerin tamamına yakını eşinin ailesinin yanında oturmakta ve eşinden, eşinin anne ve babasından fiziksel ve psikolojik şiddet görmektedir. Baskı ve korku yolu ile kayıvalıdeler çocuk gelinleri sindirmektedir. Yaşlarının küçük olması ve ataerkil bir toplumsal çevrede yaşadıklarından dolayı şiddet görmelerine rağmen çocuk gelinler herhangi bir kuruma şikayette bulunmamakta öğrenilmiş çaresizlik içinde kısır döngünün içinden çıkamamaktadırlar. Bu durumda çocuk gelinler üzerinde birçok

psikolojik ve fizyolojik travmalara yol açmaktadır. Çocuk gelinler gördükleri şiddet yanında erken yaşta çocuk anne olmaları omuzlarına kaldırabileceklerinden fazla yük ve sorumluluk yüklemektedir. Diğer yandan yaşayamadıkları çocuklukları da birer hayal olarak zihinlerinde kalmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, ataerkil zihniyet ve ekonomik kısır döngü değişmedikçe ayrıca kız çocukları okula gidemedikçe çocuk gelinlerin sayısında bir azalma mümkün görünmemektedir. Kız çocuklarının eğitime yönelik kampanyalar olumlu olmuştur fakat hala yeterli seviyede olmadığı görülmektedir. Bu nedenle çocuk gelinlik olgusunun arkasında yatan ve bu olguyu normalleştiren kültürel yaklaşımlar ve toplumsal yapıları analize yönelik çalışmalar önem arz etmektedir. Eğitim her anormal ve patolojik durumun düzeltilmesinde elzem bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim seviyesi yükseldikçe çocuk gelinlerde azalma olmakta ve kültürel değerlerde değişme yaşanmaktadır. Özellikle kız çocuklarının eğitimi ve okulda geçirdikleri süre onları bu tarz erken yaşta evliliklerden korumaktadır. Çocuk evlilikler genellikle sosyal ve kültürel bir olgu olarak ele alınmaktadır. Fakat ekonomik gelişmişlik düzeyi de bu tarz evlilikler ile bağlantılı bir olgudur. Birleşmiş Milletlerin 2007-2008 İnsani Gelişme Raporu'nda yer alan (www.undp.org.tr) ülkelerin gelişme düzeyi ile erken evlenme oranlarına bakıldığında, kişi başına düşen milli gelir rakamları ile söz konusu ülkelerdeki çocuk gelin oranları arasında ilişki olduğu görülür. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça çocuk gelin oranının düştüğü vurgulanmıştır. Örneğin yıllık kişi başına düşen milli geliri 33.375 dolar olan Kanada'da çocuk gelin oranı %0.6'dır, yıllık kişi başı geliri 30.375 dolar olan Fransa'da bu oran %0.6'dır, kişi başı milli geliri yıllık 23.381 olan Yunanistan'da bu oran %5.5, yıllık kişi başı milli geliri 14.280 olan Arjantin'de çocuk gelin oranı %12.4, yıllık kişi başı milli geliri 8.407 dolar olan Türkiye'de çocuk gelin oranı %30 seviyelerindedir (Kara 2015: 70).

Devlet katında alınan önlemler ve kanunlar ile bu tip evlilikler yasaklanmasına karşın kültürel değerler ve zihni tutum kanunlara göre daha geç değişmektedir. Fakat toplum olarak bilinçlenme ve değişen ekonomik koşullar ve anlayış ile birlikte kültürel değerler de değişmekte ve çocuk gelin olgusuna toplumun her kesimi artık sıcak bakmamaya başlamaktadır. Sosyal reformlarda tek başına değişiklik yeterli olmamaktadır. Ayrıca hukuki anlamda yorumlara açık bazı düzenlemelerin ortadan kaldırılması gerekir. Örneğin Medeni Kanuna göre ailesinin gözetimi altında kendisinin ve ailesinin rızası ile 15 yaşını doldurmuş bir kişi reşit sayılabilmektedir. Ancak aynı Medeni Kanun 17 yaşını doldurmamış bir kişinin kendi kararlarını vermesi konusunda reşit olmadığını belirtmekte ve bu yaş veya altındaki bir yaştaki evliliği meşru saymamaktadır (Akıntürk ve Karaman 2013, akt. Kara 2015: 69). Bu anlamda bu tür sosyal problemlerin önlenmesinde devletin birden fazla kurumu ile eşgüdüm halinde hareket etmesi gerekir. Tek başına yasaların yeterli olamayacağı gibi tek başına da sadece eğitim yeterli olmamaktadır. Yasal düzenlemelerin tekrar gözden geçirilmesi ve çocuk gelinlerin evlenmesinde yasaların açık bıraktığı her kapının kapatılması gerekmektedir. Kız çocuklarının ekonomik bir yük olarak değil bir insan olarak bir değer olarak ve hakları olan bireyler olarak kabul edilmeleri gerekmektedir. Ve onların haklarına saygı göstermek gerekmektedir. Ayrıca okul ders kitapları ve okul müfredatlarında çocuk hakları işlenmeli, çocuk gelinler, şiddet, taciz ve diğer kadına karşı olumsuzluklara yönelik çocukların seviyelerine göre bilgiler verilmelidir. Toplum farkındalığında önemli bir role sahip medya ve sivil toplum derneklerine de bu konuda büyük işler düşmektedir. Evlilik kurumunun birleştirdiği aile, sağlıklı toplumların ve bu toplumların

geleceği için oldukça gereklidir. Ailedeki çarpıklıklar ve bozukluklar sadece aile içinde kalmamaktadır tüm topluma bu bozukluklar yayılmakta ve toplumun geleceğini olumsuz yönde etkilemektedirler. Bu nedenle farklı mesleklerde ya da farklı eğitim seviyelerinde bulunan her bireyin bu tarz toplumsal sorunları önlemede sorumlulukları ve yükümlülükleri vardır.

KAYNAKLAR

- Arslan, Yusuf (2015), Oyundan Düğüne Hayatlar, Güneydoğu'da Çocuk Gelinler, Belge Yayınları, İstanbul.
- Boran, Perran, Gökçay, Gülbin, Devocioğlu, Esra, EREN, Tijen, (2013), *Çocuk Gelinler*, Marmara Medical Journal 2013; 26:58-62,
- Dabak, Şennur (2014), Türkiye'de Erken ve Zorla Evlilikler, "Çocuk Gelinler", Türkiye'de Erken ve Zorla Evlilikler, Çocuk Gelinler, Gençlik ve Kültürel Mirasımız Uluslararası Kongre Kitabı, Ceylan Ofset, Samsun, ss.21-28
- Dündar, Özge Zeybekoğlu (2016a), *Değişen ve Değişmeyen Yönleri İle Aile Yapısı; Türleri, İşlevleri*, Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar, Siyasal Kitabevi, Ankara, ss.39-63.
- Dündar, Özge Zeybekoğlu (2016b), *Sosyal Problem Boyutuyla Aile*, Sosyal Problemler Sosyolojisi, Dünya'dan ve Türkiye'den Örnekler, Siyasal Kitabevi, Ankara, ss.35-65.
- Giddens, Anthony (2012), Sosyoloji, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Gökçe, Birsen (1978), Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 1, ss.7-21.
- <http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/02/Toplumsal-Cinsiyet-%C4%B0statistikleri-2013-TU%C4%B0K.pdf>
- <http://sbedergi.karatekin.edu.tr/DergiTamDetay.aspx?ID=199&Detay=Ozet>
- Kara, Bülent (2015), Değişen Aile Dinamikleri Açısından Erken Yaşta Evlilikler Sorunu ve Toplumsal Önemi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.20, S.2, ss. 59-72.
- Kıran, Elif (2017), *Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Türkiye'de Çocuk Gelinler*, Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, ICOMEP 2017 Özel Sayısı, ss. 1-8. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/399340>
- Macdonis, John J. (2012), Sosyoloji, Nobel Yayınları, Ankara.
- Marshall, Gordon (1999), Sosyoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Özcebe, Hilal, Küçük Biçer, Burcu (2013), *Önemli Bir Kız Çocuk ve Kadın Sorunu: Çocuk Evlilikler*, Türk Pediatri Arşivi Dergisi, ss. 86-93.
- Schaefer, Richard T (2013), Sosyoloji, Palme Yayıncılık, Ankara.
- Tezcan, Mahmut, *İlkel Toplumlarda Başlık Parası Geleneği*, Ankara Dergisi, Cilt: 9, ss. 414-426
- Tüik 2013 Toplumsal Cinsiyet Eşitsizlikleri,

Türk Doğum İstatistikleri, Tuik.gov.tr

Türk Evlenme İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/duyurular/duyuru_2860.pdf

Türk, 2016 Aile Yapı Araştırması, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21869>
(18.11.2017)

www.cnnturk.com/dunya/cocuk-gelin-sayisi (11.11.2017)

www.cnnturk.com/turkiye/son-5-yilda-cocuk-gelin-sayisi (11.11.2017)

www.unicef.org/turkey/crc/cr23c.html (11.11.2017)

Yüksel, Hasan, Yüksel, Mesude (2014), *Çocuk İhmali ve Çocuk İstismarı Bağlamında Türkiye'de Çocuk Gelinler Gerçeği*, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dergisi, 5(2): 001-024, ss. 1-24.

Zencirkıran, Memet (2016), *Sosyoloji*, Dora Yayınları, Bursa.